

TUDOMÁNYOS TÁJÉKOZTATÓ

Anarchia és hierarchia az új selyemutakon. Kína partnerkapcsolati stratégiái

LÁNG LÁSZLÓ*

Kína gigantikus méretű „egy övezet, egy út” kezdeményezése (Belt and Road Initiative – BRI) – finoman szólva is – mozgó kutatási célpont. Ennek ódiúmát vállalva teszi fel a cikk a kérdést, hogy azonosíthatók-e az „új selyemutakon” olyan országcsoportok, amelyekkel szemben Kína hasonló stratégiai magatartást tanúsít. Az egyszerű (4 országváltozó z értékei alapján történt) csoportképzéssel is megerősített válasz az, hogy a partnerországok geopolitikai és makrogazdasági potenciálját, illetve és elsősorban a BRI mögöttes indítékainak való megfelelést ötvöző ismérvek alapján viszonylag jól elkülöníthető, „ideáltipikus” országcsoportok rajzolódnak ki, miközben rendkívül tanulságosak az önálló csoportba kíváncszó egyedi, „deviáns” esetek is. Kína a kisebb geoökonómiai és -politikai potenciállal bíró országok esetében a már hagyományos (neo)merkantilizmusával lép fel, ami persze kiegészülhet (energia)szállítási és katonai logisztikai prioritásokkal. Egy másik partnerscsoport esetében egyfajta puha hegemon magatartás nyomai, míg egy továbbinál a hegemonia és a (neo)institucionalizmus között ingadozó stratégia jelei fedezhetők fel. Egy kis létszámú, de nagy erőforrás-, illetve geopolitikai potenciállal rendelkező országcsoport kapcsán a hagyományos, bilaterális diplomácia eszközei kiegészülnek a nemzetközi gazdasági szervezetekben való szoros együttműködéssel. A nemzetközi, illetve regionális keretfeltételek változása könnyen elmossa e stratégiai magatartásformák határait: a konfrontatív merkantilizmus átbillenhet költségesebb

* Láng László, a közgazdaság-tudomány kandidátusa, az IBS Nemzetközi Üzleti Főiskola rektora.
E-mail: LLANG@ibs-b.hu

Hálás vagyok a folyóirat által felkért anonim lektorok érdemi észrevételeiért. Remélem, sikerült ezeket a maguk súlyán és helyén az írásba beépítenem. Külön köszönöm Losonczi Miklósnak, a folyóirat tudós főszerkesztőjének erkölcsi és szakmai támogatását.

A kézirat 2022. március 11-én érkezett a Külgazdaság szerkesztőségébe.

<https://doi.org/10.47630/KULG.2022.66.7-8.39>

hegemóniába, a puha hegemonia keményedhet, vagy éppen neoimperializmusba fordulhat. Az írás multidiszciplináris és holisztikus megközelítést alkalmaz, és megkísérel egészséges egyensúlyt elérni a transzparens adatok hiánya (és valójában a vizsgálat tárgyának komplexitása) által nehezített statisztikai modellezés és a kizárólag elméleti modellekre építő „szómagia” között.

Journal of Economic Literature (JEL) kódok: F10, F14, F21, F34, F50, F54.

Kulcsszavak: Kína, BRI, merkantilizmus, hegemonia, hierarchia, neoimperializmus.

Abstract

Anarchy and hierarchy on the new silk roads. China's partner-specific strategies

LÁSZLÓ LÁNG

China's gigantic Belt and Road Initiative (BRI) is beyond doubt a moving target for research. Having said so, the article strives to find out whether one can identify groups of countries on the new silk roads of the BRI toward which China displays a similar strategic attitude. The answer, confirmed by a simple clustering (based on the z scores of four country-specific variables), is that relatively distinct, 'ideal-typical' groups of countries emerge on the basis of criteria combining the geopolitical and macroeconomic potential of the partner countries and, above all, their compliance with the underlying motives of the BRI, while individual 'deviant' cases that deserve to be treated separately are also of particular import. In the case of countries with a smaller geo-economic and political potential, China is acting with its traditional (neo-)mercantilism, which can of course be complemented by (energy) transport and military logistical priorities. For another group of partners, there are traces of a kind of soft hegemonic behaviour, while for another group of partners there are signs of a strategy wavering between hegemony and (neo) institutionalism. In the case of a small group of countries with great resources and geopolitical potential, traditional bilateral diplomacy is complemented by close cooperation in international economic organisations. However, changes in the international or regional context can easily blur the boundaries of these strategic patterns: confrontational mercantilism can turn into more costly hegemony, soft hegemony can harden or even turn into neo-imperialism. The paper adopts a multidisciplinary and holistic approach, attempting to strike a healthy balance between statistical modelling, hampered by the lack of transparent data (and indeed, the complexity of the subject under study), and 'word magic' based solely on theoretical models.

Journal of Economic Literature (JEL) CODES: F10, F14, F21, F34, F50, F54.

Keywords: China, BRI, mercantilism, hegemony, hierarchy, neo-imperialism.

Bevezetés

Utat vágni az „egy övezet, egy út” kezdeményezés szakirodalmi tengerében nem kis kihívás. Ugyan sok az elemzés (mind küzd a valós adatok hiányával), de még több a prekoncepció és a propaganda. Ráadásul az időben történő rálátás is korlátozott: Kína 2014-ben indult, a fél (vagy inkább a kétharmad) világot érintő projektje valójában csupán 6 teljes évet tudhatott maga mögött, amikor megérkezett a pandémia, jelentős töréseket, késedelmeket okozva az éppen elindult beruházási-fejlesztési lendületben. Megpróbáltuk, mindezen korlátokkal, ötvözni elemzésünkben a leíró jellegű publikációk, az elérhető adatok, a diskurzív nemzetközi politikatudományi elméletek legfontosabbjait annak érdekében, hogy megkíséreljük az „egy övezeten és egy úton” belül maradva egy ideáltipikus rendszerbe osztályozni Kína partnerkapcsolatait, stratégiai magatartásformáit.

Vizsgálatunk célja végső soron annak megértése, hogy Kína e globális gigaprojektje inkább agresszív törekvés a meggyengült amerikai szuperhatalom leváltására, vagy inkább defenzív erőfeszítés Kína mint a világcivilizáció „Középső Királysága” (Frank, 1997) belső uralmi viszonyainak megőrzésére. Megelőlegezzük a következtetést: nyilván mindkettő, de a hangsúlyok, az arányok közel sem lényegtelenek. Különösen napjainkban, amikor a pandémia (és az arra adott globális válaszok) és Oroszország ukrajnai agressziója (és az arra adott globális válaszok) együttes hatására felborult a világ jó harminc, de inkább 60 éve ismert „rendje”.

Az írás röviden bemutatja a BRI gigaprojektjét, elemezve annak mögöttes, a kínai „fejlődés, béke és kölcsönös előnyök” narratíván túlmutató indítékait. Ezt követően, e korlátozott terjedelmű írást nem túlterhelően, vázoljuk a nemzetközi kapcsolatok diszciplínájában fellelhető, értelmezésünk szerint releváns elméleti kereteket, hogy aztán ezek figyelembe vételével alkossunk egy nem statisztikai, de kvantitatív elemeket is felmutató modellt Kína stratégiai partnerkapcsolatainak tipizálására. Ez utóbbi hozamait is figyelembe vesszük záró következtetéseink megvonásakor.

Az „új selyemutakról” röviden

Kinyilvánított szándéka szerint a BRI Európát (majd Afrikát és Latin-Amerikát) kívánja Ázsiával a jelenleginél gyorsabban, hatékonyabban és intenzívebben összekötni, mind szárazföldi, mind pedig tengeri útvonalakon. A BRI induló koncepciójában hat szállítási folyosóról volt szó: (1) az Új Eurázsiai Szárazföldi Híd;

(2) a Kína–Közép-Ázsia–Nyugat-Ázsia-folyosó; (3) a Kína–Pakisztán-folyosó; (4) a Banglades–Kína–Mianmar-folyosó; (5) a Kína–Mongólia–Oroszország-folyosó; és (6) a Kína–Indokínai-félsziget-folyosó (Gill et al. 2019). A földrajzi kiterjedés, a részvételi forma és a beruházási célok alapján a BRI mozgó (kutatási) célpont (Schulhof et al., 2021).

Először is, a BRI ma már nemcsak az eurázsiai kontinenst célozza áthidalni, de érintett valamennyi kontinens, Észak-Amerikát leszámítva.

Másodszor, a „hivatalos”, azaz szándéknyilatkozat szintű részvétel a világ országainak kétharmadára kiterjed: „csak” 50-55 ország marad ki a projektből. Ugyanakkor a 140 körüli részt vevő országnak legfeljebb a fele, 60-70 tekinthető ténylegesen aktív együttműködő partnernek. Megnéztük (amit transzparens adatok kevésbé elérhető volta miatt megnézhattünk), hogy a BRI első öt évében mely országokba folyt egyenként és összesen 50 millió dollárt meghaladó kínai működő tőke. Jól jelzi a program prioritásait, hogy az első 45 „top-BRI” ország között található majd mindegyik szomszéd ország (szárazföldi és tengeri), 9 partner az Arab-félszigetről és Észak-Afrikából (plusz Irán), 7 ország az EU keleti perifériájáról (köztük 5 uniós tagország), valamint 5 ország Közép-Ázsiából és a Kaukázus vidékéről. 2021-ig a nagy projektországokhoz csatlakozott a még hiányzó szomszéd Banglades, Közép-Ázsiából Azerbajdzsán, Afrikából Angola, Dzsibuti, Csád, Kenya, Nigéria, Szudán, Uganda és Zimbabwe, a Nyugat-Balkánról pedig Görögország és Montenegró (<https://www.beltroad-initiative.com/projects/>).

1. táblázat

A 9 legfontosabb BRI-ország

(összesített projektérték, milliárd USD, 2020 1. félév)

Oroszország	258
Malajzia	128
Törökország	114
Thaiföld	102
Pakisztán	91
Szaúd-Arábia	89,5
Indonézia	85,6
Egyesült Arab Emirátusok	52
Nigéria	54,7

Forrás: Refinitiv, 2021:8, 12.

Harmadszor, a BRI indulásakor az interkontinentális infrastruktúra-fejlesztés állt a középpontban, és valóban, a nagy infrastrukturális projektek (a Srí Lanka-i, pakisztáni, kenyai kikötőfejlesztések, a pakisztáni, a kazah és az oroszországbeli út- és vasútépítések) a BRI leglátványosabb elemei. Ugyanakkor már pusztán az a tény, hogy Szaúd-Arábia, az Emírátságok és Nigéria is a BRI legfontosabb partnerországai közé tartoznak (*1. tábla*), jelzi, hogy Kína energiaellátásának biztonsága a BRI kiemelt prioritásai közé emelkedett. Figyelemre méltóan magas az ingatlanberuházások aránya is, amelyekre főként Szingapúrban, Dél-Koreában és Malajziában kerül sor, nem feltétlenül szoros összhangban a BRI vélt vagy valós fejlesztési céljaival. Ráadásul az elmúlt 3-4 évben hangsúlyosan jelentek meg olyan új irányok, mint a „digitális selyemút” (Kurlantzick, 2020), az „egészség selyemútja” (Mardell, 2020) vagy éppen az északi-sarkkörüli selyemút (Havnes, 2020).

Egyes várakozások szerint a BRI teljes finanszírozási volumene 2027-re másfél trillió dollár lesz (www.gisreportsonline.com), 2049-ig pedig elérheti a 3-4 trillió dollárt (Emerging Markets Forum, 2019:20-21). A World Economic Forum (2017) becslése szerint Kína akár 8(!) trillió dollárt is költeni kényszerülhet. A projektek finanszírozását, a működő tőkén túl 8-10 kínai állami, illetve félállami pénzügyi intézet végzi, elsősorban a China Development Bank, az Industrial and Commercial Bank of China, a Bank of China és a China Eximbank, valamint két kínai részvételű multilaterális bank, az Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB) és a BRICS-országok vezette New Development Bank (NDB). Tekintve a BRI-finanszírozás megvalósuló és főként várt méreteit, a pénzügyi kockázatok nehezen beláthatóak, akár a célországok, akár Kína vonatkozásában. A The Economist Corporate Network (2019: 15) egy tanulmánya szerint a kiemelt BRI-célpontokban zajló beruházások mintegy kétharmadára olyan országokban került sor, amelyek részben ugyan jó lehetőségekkel kecsegtetnek, de az átlagnál lényegesen magasabb kockázatúak. Kínai hivatalnokok hallgatólagosan elismerik, hogy számos BRI-projekt komoly veszteségekkel fenyeget: akár 80 százalékos mértékig Pakisztánban, 50 százalékkal Mianmarban és 30 százalékkal Közép-Ázsiában (Dunford & Liu, 2019; Kynge, 2016). A kiemelt BRI-országok közül az „ígéretes lehetőség – mérsékelt kockázat” mezőben csak Malajzia és Szingapúr található.

A BRI versengő narratívái

A BRI megítélésében a végletek uralkodnak. Az egyik véglet a hivatalos kínai értelmezés: röviden kölcsönös előnyök (*win-win*) és „közös fejlődés” (Zeng, 2019). Mindez természetesen összhangban a kínai külpolitika közel negyvenéves 5 alapelvével: (1) egymás területi épségének és szuverenitásának kölcsönös tiszteletben tartása; (2) meg nem támadás; (3) be nem avatkozás egymás belügyeibe (zene a kezdő és gyakorló autokraták füleinek); (4) egyenlőség és kölcsönös előnyök; (5) békés egymás mellett élés.

Még mindig a skála e szélén van, csak más intellektuális minőségben jelenik meg, mint a pártállami demagógia, a nagyszerű brit történész, Peter Frankopan értelmezése. Korszakos alapművében Frankopan (2015) lenyűgöző forrásanyaggal bizonyítja, hogy a világtörténelem évezredekén át a selyemutakon haladt. És arra jut, hogy „miközben mi [itt az atlanti térségben] azzal vívódunk, honnan jön a következő fenyegetés, meg hogy mi lenne a legjobb fellépés a vallási extrémizmussal szemben, miként járjunk el olyan államok kapcsán, amelyek figyelmen kívül hagyják a nemzetközi jogot, és miként fejlesszük kapcsolatainkat olyan népekkel, kultúrákkal és térségekkel, amelyek megismerésére időt alig fordítottunk, addig (Eur)Ázsia törzse mentén csöndesen új hálózatok és kapcsolatok épülnek; pontosabban, épülnek újra. A selyemutak feljövőben vannak” (Frankopan, 2015:521).

A másik végen a BRI-t az amerikaiak vezette világrendet felforgatni kívánó, revizionista Kína csodafegyverének tekintik, amelynek – mintegy új, csak a névadónál sokkal ambiciózusabb Marshall-tervnek – a segítségével épülne ki egy új sinocentrikus nemzetközi rend (Callahan, 2016; Miller, 2019; Shen & Chan, 2018). A korábbi amerikai külügyminiszter, Mike Pompeo egyértelműen, noha főnökéhez hasonlóan, leegyszerűsítve fogalmazott 2019-ben: „a Kínai Kommunista Párt egy marxista-leninista párt, amely harcra és nemzetközi uralomra van hangolva” (Zakaria, 2020:54). Ennél árnyaltabban fogalmaz a Council on Foreign Relations BRI-jelentése, mondván: „Kína aggodalomra okot adó módon használja ezt a kezdeményezést a globális makrogazdasági stabilitás aláásására” (Lew et al., 2021:3), azaz az Egyesült Államok vezette liberális világrend megbontására.

A fenti meggyőződés nyomán alakult ki az a kétpárti washingtoni konszenzus, amely szerint (1) a Kína „bevonására” irányuló politika csődöt mondott: sem a belső fejlődését, sem a külgazdasági és -politikai törekvéseit nem sikerült befolyásolni; (2) Kína külpolitikája jelenti az Egyesült Államok által vezetett, szabályozott világrendre a legfőbb fenyegetést; és (3) egy erőteljes, konfrontatív Kína-ellenes fellé-

pés az adott körülmények között többet hozhat, mint a félresikerült „bekapcsolási” (*engagement*) politika. Az e konszenzust elegánsan megkérdőjelező írásában Fared Zakaria rámutat, hogy Hszi Csin-ping valóban szakított elődeinek a nemzetközi szintéren tanúsított visszafogottságával, nem utolsósorban a BRI útnak indításával. Ugyanakkor Kína a liberálisnak mondott világrend egyik fő haszonélvezője és az e rend alapját képező nemzetközi multilateralizmus bástyája. Magatartása „gyakran intervencionista, merkantilista és egyoldalú – de sokkal ritkábban, mint más nagyhatalmaké” (Zakaria, 2020:64). Ahogy egy magas rangú kínai tisztségviselő állítólag megfogalmazta: „Kína és Oroszország másként viselkednek. Az oroszok fel akarják borítani a létező nemzetközi rendet. Oroszország e nemzetközi rend áldozatának hiszi magát, mert sem a gazdasága, sem a társadalma nem fejlődik. De Kína haszonélvezője a mai nemzetközi rendszernek. Jobbítani és módosítani akarjuk, nem lecserélni” (Stent, 2020:8). Ez különösen figyelemreméltó észrevétel ma, amikor orosz agresszió pusztít Ukrajnában.

Az igazság, mint többnyire, valahol a két véglet között lakozik. Nem kétséges: a kínai politika célja a Kínai Kommunista Párt uralmának és általa vezetett pártállamnak a fenntartása (Beeson, 2018; Qin, 2014). A hivatalos kínai interpretációban persze nem a pártállam fenntarthatósága definiálódik kritikus feltételként, hanem a töretlen gazdasági fejlődés mint a nemzeti megújulás alapja. Hszi Csin-ping pártelnök megfogalmazásában: „irányítson minket az a stratégiai gondolat, amely szerint minden a fejlődésen múlik, és hogy a gazdasági fejlődés előmozdítása a nem változó alapfeladat” (Yunling, 2016:845). Ebben a keretrendszerben a BRI nem valamiféle revizionista geopolitikai kezdeményezés, hanem egy emancipációs törekvés, amely szembe megy a kizsákmányoló neoliberális és a „föltartóztató”, korlátozó nagyhatalmi geopolitikával, az amerikaiak vezette globalizmussal (de nem a globalizációval) (Richardson, 2021; Dunford & Liu, 2019). Nem felborítani kívánja az uralkodó nemzetközi rendet, hanem fokozatosan multipolárisrá tenni, hogy az „mind nagyobb teret és stratégiai mélységet engedjen Kína külpolitikai törekvéseinek” (Xiao & Junjiu, 2018:43).

Vállalja, de nem keresi a közvetlen ütközést az Egyesült Államokkal: Kína visszafogottsága geopolitikai és katonai értelemben figyelemre méltó. Háborút 1979-ben indított utoljára, de halált okozó külföldi katonai akcióban sem vett részt 1988 óta, sőt, a kora 1980-as évektől fegyveres felkelőket sem támogatott a világ egyetlen pontján sem (Zakaria, 2020). Kérdés persze, hogy a dél-kínai-tengeri mozgásai, a Tajvannal kapcsolatos magatartásának szigorodása vagy Hong Kong maradék autonómiájának fölszámolása valamiféle trendforduló-e.

A BRI indítékai és céljai

Túl a gyakran rejtélyes, rosszul fordítható hivatalos megnyilatkozásokon, jól azonosíthatóak a BRI bel- és külgazdasági (azaz, ha úgy tetszik, geoökonómiai), valamint geopolitikai indítékai. Ezek a motivációk a 2008. évi pénzügyi válság után egy megváltozott nemzetközi környezetben fogalmazódtak meg. Egyfelől a globális válságkezelés kudarcos volta, a világgazdaság tartósan beszűkültnek vélt növekedési potenciálja megnövelte a kínai vezetés önbizalmát, arra ösztönözve őket, hogy Kína „nemzetközi befolyását a világ második legnagyobb gazdaságának státuszával hozzák összhangba” (Heath, 2016:175–176). Másfelől úgy érzékelték, hogy az Egyesült Államok a gazdasági erején esett csorbát kelet- és délkelet-ázsiai zavarkeltéssel próbálja kiköszörölni, feltűzelve és támogatva a szomszédok ellenérzéseit Kína déltengeri nyomulásával szemben (Friedberg, 2018:27).

E percepciók közegében alakult ki a BRI kezdeti változata, de nem mint a legfelső politikai szintről kiinduló, átfogó mesterterv (*grand strategy*). Kínát értő elemzők szerint a külügyminisztériumból, annak is az európai és közép-ázsiai ügyek osztályáról érkeztek az első kezdeményezések, hogy célszerű lenne a Shanghai Cooperation Organization keretében (a 2000-es évek elején 5 tagország: Kína, Kazahsztán, Kirgizisztán, Oroszország, Tádzsikisztán, Üzbegisztán, majd később: India, Pakisztán, Irán) a regionális fejlesztések szorosabb összhangját megvalósítani (Li, 2020:173–174). Ezt a kezdeményezést karolta fel a központi vezetés, hogy aztán 2008 után mindinkább a belgazdasági feszültségek levezetése és a déltengeri problémák enyhítése irányába helyezze át a hangsúlyt.

- (1) Első megközelítésben az „új selyemút” kezdeményezés külpiaci eszközökkel tervezett kezelni belgazdasági problémákat, mint például a felduzzadt ipari kapacitások (különösen az acél- és cementiparban, az alumínium- és üvegiparban, a hajógyártásban és a napelemek előállításában [Sum, 2019]), valamint a növekvő munkanélküliség és a biztonságos energia- és nyersanyagellátás kihívásait. Mindezt úgy, hogy közben gyorsabbá és olcsóbbá váljanak a tőke, az áruk és szolgáltatások, illetve a munkaerő eurázsiai és kontinensközi áramlásai (Richardson, 2021; Forough, 2019; Li, 2020; Hilmann & Sachs, 2021). Mindezt elsősorban infrastruktúra-fejlesztést kíván, azzal a pótlólagos előnnyel, hogy Kína „termőre” fordíthatja óriási pénzügyi megtakarításait, az állami és félállami vállalatok összehangolt mozgatásával. A fizikai infrastruktúra mellett Kína olyan kutatásérzékeny termékeket és szolgáltatásokat is teríteni képes és

hajlandó a BRI-országokban, mint az ötödik generációs (5G) technológiák, a nagy sebességű vasútvonalak, a nap- és szélenergia-termelés, az elektronikus fizetési platformok, a nagyfeszültségű elektromos hálózatok stb. (Hillman & Sacks, 2021)

A Kína–Pakisztán Gazdasági Folyosó (CPEC) jó példa a fentiekre. Kína eredetileg 87 milliárd dollárt (a pakisztáni GDP egynegyedét) irányozta elő egy tucat csúcsprojektre és több tucat kisebb beruházásra. Látván a megvalósítás nehézségeit, ezt az összeget később 67 milliárd dollárra csökkentették. A koronaékszer Gwadar kikötője, amelynek modernizálása, a kapcsolódó út- és vasúthálózat kiépítése és a szabadkereskedelmi övezet fejlesztése közvetlen utat nyitna Kína számára a Hormuzi-szoroson át az Arab-öbölbe (Forough, 2019). Az eddig elköltött 20 milliárdból (Hillman & McCalpin, 2020) viszont több jutott széntüzelésű erőművekre, amelyek a Pakisztánt gyakran megbénító áramkimaradások enyhítésére hivatottak. További fontos beruházások a Pesavart Karacsival összekötő vasútvonal, két vízerőmű a vitatott Kasmír tartományban, a Kínát Pakisztánnal összekötő száloptikai kábelek vagy Lahor metróalagútjai (Hillman & Sachs, 2021). A kezdeti sikerek után azonban számos nagyberuházást elhalasztottak (mint például a Pakisztán–Irán-földgázvezeték, a Muzaffargarh szén-erőmű vagy a balisztáni vízerőmű), és nem volt jelentős előrelépés (legalábbis a CPEC első 5 évében) az ipari fejlődés „berobbantásában” sem: a 11 tervezett ipari és szabadkereskedelmi övezetből mindössze egy, a gwadari nyílt meg (az is kínai üzemeltetésben), a többi lekerült a napirendről, vagy csúszik. Ugyanakkor a CPEC rögvest hozzájárult a pakisztáni folyó fizetési mérleg hiányának növekedéséhez, olyannyira, hogy 2019-ben az ország az IMF-hez fordult egy 6,3 milliárd dolláros, 3 éves mentőcsomagért, és 10 évre felfüggeszteni javasolta Kína felé fennálló adósságának törlesztését (Hillman & Sacks, 2021; Hillman & McCalpin, 2020).

- (2) A nemzetgazdasági kapacitástöbbletek „lecsapolásának” szándékával legalább egyenértékű prioritása a BRI-nek az energiabiztonság, illetve általában a nyersanyagellátás kiszámíthatóságának és közvetlen ellenőrzésének a megteremtése. Kína nettó importfüggése 45 százalék a kőolaj, 70 százalék a földgáz, akár 97 százalék pedig egyes fontos fémek esetében, mint például a kobalt, de kritikus a világpiacon a platina és palládium, a cirkónium és az acélgyártásban fontos neodímium esetében is (Yan et al., 2021).

Lind & Press (2018) egyenesen energia-merkantilizmusnak nevezik azt a politikát, amelynek keretében Kína csökkenteni igyekszik az energiaellátási zavaroknak való kitettségét, különös tekintettel egy esetleges kőolajimport-embargóra vagy blokádra. (A vonatkozó kínai aggodalmak jogossága nehezen megkérdőjelezhető a jelenlegi atlanti–oroszcsejlemények tükrében.) E törekvés keretében Kína (i) közös vállalatokat hoz létre külföldi olajvállalatokkal Kínában (mint például a PetroChina és a szaúdi Aramco hatalmas olajfinomítója), hogy megdrágítsa egyes kiemelt szereplők részvételét egy embargóban; (ii) számos, Amerikával nem feltétlenül szövetséges országban marginális hozamú olaj- és gázmezők feltárásába és fejlesztésébe is beruház, hogy megnehezítse egy Kínáellenes egységfront létrejöttét. Ezek az országok (Angola, Irán, Kazahsztán, Nigéria, Oroszország, Szudán és Venezuela) kivétel nélkül kiemelt BRI-országok; (iii) a tengeri szállítási útvonalak biztosítása: Lind & Press (2018:195) idéznek egy kínai szakértőt, aki szerint „Peking haditengerészeti modernizációját nem kis részben az a tény vezérli, „hogy Kína energiaimportja zömmel tengeri, az Egyesült Államok által elvágható útvonalakon valósul meg”.

Kiemelt BRI-ország a Kongói Demokratikus Köztársaság (az egykori Zaire) is, amely számos egyéb, Kína számára fontos fém és ásvány mellett a világ kobaltkészletének 45 százalékát birtokolja. A közép-afrikai ország messze legfontosabb külkereskedelmi partnere Kína (az exportban Kína részesedése 46 százalék, a második legfontosabb partneré, Zambiáé 16 százalék. A működőtőke-beruházásokat tekintve Kína ugyancsak nagyságrenddel előzi Franciaországot és az Egyesült Államokat, de fontosabb ennél, hogy Kína széles sávon vásárolt fel kongói bányavállalatokat, és némi huzavona után intenzív együttműködést épített ki az állami bányavállalattal, a Gécamines-nel. Kínai állami vállalatok például ez utóbbival konzorciumban (Sicomines) építenek egy 240 MW-os vízerőművet a kongói vállalat legjelentősebb réz- és kobaltbányájának (Busanga) közelében azzal a céllal, hogy ez utóbbi kitermelését mintegy 2,5-szeresére növeljék (Renwick et al., 2018). A kínai infrastrukturális fejlesztések is zömmel a bányaiparra vannak hangolva, még ha iskola- és kórházépítések is szép számmal szerepelnek a projektek sorában. Ugyanakkor a partnerkapcsolatok a rendkívül intenzív együttműködés ellenére sem zavarmentesek: a fő ok az, hogy a „demokratikus” Kongó államapparátusa korrump és diszfunkcionális, de Kínának nem érdeke, hogy ezen változtasson. Éppen ellenkezőleg. Másfelől, a például 6,2 milliárd dolláros Sicomines projektben sem transzparens, hogy a várt többlettermelés milyen áron kerül (zömmel Kína felé) értékesítésre, il-

letve a vízerőművön túlmenően milyen további infrastrukturális fejlesztésekre kerül sor és milyen áron. Ráadásul a beruházásban a kongói partner passzív fél, minden döntés a kínai vállalatoké (Kabemba, 2016:80–81). Közben a Sicomines projekt összköltsége már a kongói államadósság 40 százalékára rúg.¹

- (3) A kínai belgazdaság problémáinak részleges levezetésén és az energiabiztonság erősítésén túl a BRI további belső, politikai és társadalompolitikai kihívások kezelésére is hivatott. Az egyik ezek közül a jövedelmi egyenlőtlenségek gyors növekedése, nemcsak vertikálisan, a társadalom különböző rétegeiben, hanem horizontálisan, földrajzi értelemben is. Az elmaradott nyugat felzárkóztatása és a fejlett keleti, főként délkeleti régióval való összekapcsolása társadalmi és infrastrukturális értelemben is kiemelt prioritás. Gazdasági, de biztonságpolitikai szempontokból is, ugyanis a kínai vezetésnek szent meggyőződése, hogy például a nyughatatlan Hszincsiang-Ujgur Autonóm Terület azáltal pacifikálható, ha a transzkaukázusi folyosón keresztül Kína (nem utolsósorban Délkelet-Kína) Közép-Ázsia és a Közel-Kelet, illetve Európa közötti logisztikai központtá válhat. De általában véve egyes társadalmi-etnikai csoportok radikalizálódását és szeparatizmusát is a hosszú távú fejlődésen keresztül vélik orvosolhatónak (Forough, 2019). (Ami, jegyezzük meg, nyilván a szükséges, de nem elégséges feltétel, annál is kevésbé, ha rövid és középtávon a nyers erőszak és embertelen elnyomás a „megoldás”.)

A 2010-es évek elejétől, részben a később az amerikai belpolitika hamvába hullt Trans-Pacific Partnership kezdeményezésére adott válaszként, a szomszédságpolitika a kínai külpolitika főáramába emelkedett. E politika olyan regionális kezdeményezéseket és intézményesedést preferálna, amelyben – a hagyományos kínai megnevezéssel, *zhoubian* – a periféria egységes, organikus egészként működik. Az intézményi szintre helyeződést valójában a BRI jelenti, a maga fejlesztési, infrastrukturális, pénzügyi, kereskedelmi, beruházási és humán összeköttetéseket előírányzó hangsúlyával. A szomszédságpolitika kezdeti hangsúlya – belpolitikai tényezők miatt is – nyugati irányú volt, már csak azért is, mert a „keletet”, Japánt és Dél-Koreát nem tudták, Észak-Koreát pedig nem akarták ennek az „organikus egésznek” a részévé tenni (Summers, 2016; Huasheng, 2016; Yunling, 2016).

¹ <https://www.asiafinancial.com/dr-congo-to-renegotiate-cobalt-mine-contracts-with-china-and-others>

- (4) Nehéz lenne nem észre venni a BRI rejtett, de akár (majdnem) nyílt biztonságpolitikai mozgatórugóit, legyen szó akár a tengeri kijáratok biztonságossá és nagyobb kapacitásúvá tételéről vagy a nyugati irányú szárazföldi logisztikai képesség bővítéséről (katonai erőkiemelés), a békétlen nyugat-kínai térségek pacifikálásáról, fontos iszlám államok (Pakisztán, Irán, Indonézia, sőt Afganisztán) befolyás alá vonásáról, a déltengeri nyomulás külgazdasági eszközökkel történő „legitimációjáról”, stb. Aligha van az „új selyemutakon” olyan törekvés, amelynek ne lenne biztonságpolitikai előzménye, illetve tervezett hozadéka (Ratner, 2018).
- (a) Energiabiztonság: az energiaimport szállítási útvonalainak diverzifikálása a BRI fundamentális hozadéka Kína szemszögéből. A létesítendő /bővíten-dő utak, kikötők és csővezetékek többek között az ún. Malacca-dilemma meghaladását célozzák, nevezetesen, hogy ne kelljen a keleti partok mentén felhajtani a szükséges nyersolajmennyiség zömét ott, ahol az USA és más, vele szövetséges hatalmak adott esetben sikerrel blokkolhatják a tengeri útvonalakat. Új közép-ázsiai és orosz vezetékek, illetve dél- és délkelet-ázsiai mélytengeri kikötők jelentős mértékben csökkenthetik ezt a kitettséget (Lind & Press, 2018).
- (b) Antiterrorizmus: a nyugat-kínai területek fejlesztése, alapvetően a nemzetközi vérkeringésbe való bekapcsolás révén, mérsékelheti, legalábbis a kínai vezetés számítása szerint, a térségi szeparatizmust, a militáns iszlamizmust és e törekvések külföldi támogatását.
- (c) Tengerentúli katonai jelenlét: a BRI keretében megvalósuló kínai beruházások és infrastrukturális létesítmények biztonsága, különösen olyan instabil és kormányzati szempontból diszfunkcionális országokban, mint Kongói Demokratikus Köztársaság, Zimbabwe, Mianmar, de akár Pakisztán vagy Banglades, nyilván aggodalomra ad okot (Hillman & Sacks, 2021). Kína katonai vezetése ezért, miközben láthatólag nem törekszik tengerentúli katonai bázisok olyan hálózatának létrehozására, mint az Egyesült Államok (kivételek Dzsibuti és Kambodzsa), elősegítené, hogy a kínai katonai erőknek szabad hozzáférésük legyen tengerentúli kereskedelmi kikötői kapacitásokhoz. Kínai vállalatok jelenleg közel 100 kikötőt tulajdonolnak vagy működtetnek világszerte (Lind & Press, 2018). Márpedig aligha kétséges, hogy Kína az érintett állami vagy félállami, de akár magánvállalatain keresztül is, akkor használja ezeket a kikötőket katonai célokra, amikor csak akarja.

Vizsgálati célok és elméleti keretek

Mindezek után mit is vizsgálunk? Azt, hogy Kína milyen stratégiai magatartásformákat követ az új selyemutakon. Egyszerűbben: Kína – nyilvánvalóan érdekalapú – geopolitikai és geoökonómiai törekvései a BRI-ben és az ezek elérése érdekében alkalmazott eszközei illeszthetőek-e valamiféle (nyilván ideáltipikus) keretrendszerbe? S ha igen, besorolhatók-e egy ilyen keretrendszerbe a BRI országai?

Vizsgálataink vállaltan eklektikus elméleti kereteit David Lake (1996, 2010, 2009, 2017) munkássága, illetve Wigell (2016) és Destradi (2008, 2010) dolgozatai adják.

A nemzetközi kapcsolatok elméletébe David Lake vezette be a nemzetközi hierarchia fogalmát, úgy is, mint a politikatudomány realista és liberális irányzatainak alapszótárában szereplő anarchia ellentétpárját (Lake, 1996; 2009). Az ő nyomán számos kutatás lépett tovább e fogalmi keret használatában (például Barder, 2015; Mattern & Zarakol, 2016 és Voelsen & Schettler, 2019). Az anarchia rutinosan használt kategóriája egyszerűen azt jelenti, hogy a nemzetközi rendszerben vagy valamely alrendszerében nincs jelen egy irányító, domináns szereplő. S ha nincs ilyen, akkor „ereszd el a hajam” van: azaz konfliktus és verseny. Ennek ellentettje a hierarchia, amikor névlegesen szuverén államok és nem állami szereplők kapcsolatai is lehetnek alá- és fölérendeltek, aszimmetrikusak és egyenlőtlenek, egyszerűen azért, mert kiemelkedik egy vagy több játékos, aki súlya, tudása, tekintélye okán alakíthatja, esetenként diktálhatja az együttműködés szabályait, akár úgy is, hogy az „alarendelt” fél is ezt önnön érdekében állónak fogadja el.

Lake (2017) érvelése szerint az államok az anarchia és a hierarchia viszonyai között is élhetnek és élnek is hatalmukkal. A domináns fél befolyását az anarchia viszonyai között is növelheti erőszakkal vagy a partnereket manipulálva, mintegy elhítelve velük, hogy érdekükben áll az „együttműködés”. Hierarchikus rendszerben a túlsúlyos fél (a vezető hatalom) olyan autoritással bír, amelynek révén tekintélye és befolyásgyakorlása mintegy természetes és legitim. Tovább bonyolítja a dolgot, hogy az anarchia és hierarchia mint viszonyrendszer nem csak partnerről partnerre, hanem kérdéskörrel kérdéskörre is változhat: egy túlsúlyos ország autoritása lehet megkérdőjelezhetetlen biztonságpolitikai kérdésekben, miközben marad domináns, azaz csak erővel boldoguló szereplő gazdasági érdekei érvényesítésében, és megfordítva.

A Lake-féle modellben sincs jó világ/rossz világ: az erősebb fél mindegyikben érvényesíti önmagát. Legfeljebb az egyikben (anarchia) több a megőrzött szuveren-

nitás, de az esetlegesség meg az erőszak is, míg a másikban (hierarchia) kevesebb a szuverenitás és több a kölcsönös előny, a *quid pro quo*. Jó kérdés, hogy vajon mi a különbség a Lake-féle hierarchikus kapcsolati rendszer és a jól ismert hegemonia (csak néhány klasszikust felidézve: Gilpin, 2011; Waltz, 1979; Keohane & Nye, 1979) között. Hiszen egyenlőtlen felek kapcsolatában mindkettő abban tűnik különbözni a nyersebb erőérvényesítéstől (anarchia), hogy bizonyos fokú, kölcsönösen elismert legitimitációval bír (Norrlof, 2017). Valószínűleg nincs is különbség, hacsak az nem, hogy Lake kétoldalú kapcsolatokat vizsgál, míg a hegemon rendszerek elméletei sokoldalúakat és többnyire intézményekkel alátámasztottakat.

1. ábra

Regionális/globális hatalmak geoökonómiai stratégiái

		Stratégiai	
		kompetitív	kooperatív
Gazdasági erő	cél	<i>új merkantilizmus</i>	<i>új institucionalizmus</i>
	eszköz	<i>új imperializmus</i>	<i>hegemón befolyás</i>

Forrás: Wigell, 2016:141.

Itt kapcsolható a gondolatmenetre Wigell (2016) modellje, amely egy globális vagy regionális hatalom esetében két változó mentén definiál ideáltipikus külgazdasági, geoökonómiai magatartásformákat. Az egyik változó a partnerekhez való kooperatív vagy konfrontatív (versenyző) hozzáállás: az előbbinél a domináns hatalom anyagi ösztönzőkkel vagy vitathatatlan túlsúlyával és tekintélyével (vesd össze: hierarchia a Lake-féle modellben) éri el a partnerek együttműködését, míg az utóbbiban a domináns szereplő egyoldalú előnyök érvényesítésére törekszik, és a gyengébb partner ellenállása esetén „erőszakos külgazdasági politikákat is alkalmaz, mint például a piacához való hozzáférés korlátozása vagy a fejlesztési segélyek visszafogása” (Wigell, 2016:140), de akár gazdaságon kívüli erőszak alkalmazására is hajlandó (vesd össze: anarchia a Lake-féle interpretációban). Wigell (2016) másik változója a gazdasági erő alkalmazásának célját tekintő különbségtétel: lehet önma-

gáért való, amikor a cél a domináns fél jóllétének és gazdasági biztonságának növelése, vagy lehet eszköz, amikor gazdasági eszközökkel tör geopolitikai előnyszerzésre, dominanciára. E változók mentén az ideáltípusú stratégiák (1. ábra) lehetnek neomerkantilisták vagy imperialista/neokolonialisták, illetve neoinstitucionalisták vagy hegemoniára törők.

Destradi (2008, 2010) ideáltípusú nagyhatalmi stratégiaként az imperialistát, a hegemoniát és a vezető szerepet különbözteti meg (1. táblázat).

1. táblázat

Regionális/globális hatalmak ideáltípusú stratégiái

	neoimperializmus/ neokolonializmus	Hegemonia			Vezető szerep	
		kemény	középkemény	puha	vezető kezdeményez	követő kezdeményez
Definíció	Erőszakos fellépés tényére vagy fenyegetésére épülő dominancia	Erőszakos fellépés lehetősége, katonai intervenció kizárásával	Önérdék-érvényesítés anyagi ösztönzőkkel	Önérdék-érvényesítés érték-alapú és kulturális vonzerővel	Közös célok megvalósítása, a vezető hatalommal való kulturális, politikai „azonosulás” mellett	A vezető szerep önkéntes átadása a domináns hatalomnak közös célok megvalósítása érdekében
Stratégiai hozzáállás	konfrontatív	konfrontatív	konfrontatív/ kooperatív	kooperatív	kooperatív	kooperatív
Gazdasági túlsúly	eszköz	eszköz	eszköz/cél	cél	cél	cél
Legitimáció	nincs	nincs	részleges	legitim	legitim	legitim
Alárendelt állam magatartása	ellenállás/behódolás	Elfogadás a nem elfogadás ktsg-einek figyelembevételével	Elfogadás ktsg-haszon elemzéssel	Elfogadás a saját normák és értékek újradefiniálásával	Önként vállalt követő szerep	A vezető szerep proaktív átengedése a hatékonyabb koordináció érdekében

Forrás: A szerző összeállítása Destradi (2008:23) és (2010:926) alapján.

Inkább kivétel, mintsem gyakorlat, hogy egy domináns állam „tisztán” imperialista, hegemón, merkantilista stb. stratégiát kövessen. Ezek a stratégiák inkább egy kontinuum pontjaiként jeleníthetők meg, amely tengely a nemzetközi kapcsolatok hierarchikus viszonyaitól az anarchiáig (Lake, 2017), a konfrontatív viszonyulástól a kooperatívig (Destradi, 2008), a gazdasági erő célként vagy eszközként való alkalmazásáig (Wigell, 2016) húzódik. Mivel a stratégiai magatartás dinamikusan változik és válaszol a vonatkozó költség-haszon kalkulációkra, a belpolitikai-gazdasági prioritások változásaira, a partnerek és más nagyhatalmak reakcióira, ezért a neomerkantilizmus könnyen átcsúszhat a nemzetközi kereskedelmi és pénzügyi intézményrendszer lelkes támogatásába, az imperialista/neokolonialista hatalom pedig a „jóindulatú” hegemón szerepkörébe. Túlmutat e tanulmány keretein, de messzemenően indokolt lehetne annak bizonyítása, hogy a globális/regionális hatalmak „természetes” geoökonómiai választása a merkantilizmus és a hegemónia, és csak kényszerűen, külső hatások vagy a költség-haszon kalkuláció drasztikus változása nyomán mozdulnak el akár a liberális/globalista neoinstitucionalizmus vagy a másik szélen a neokolonializmus irányába.

A választást a kétoldalú kapcsolatokban nyilvánvalóan befolyásolja a felek közötti gazdasági, illetve geopolitikai potenciálkülönbség. Ez következik egyébként Lake (2017) modelljéből is: a lényegesen kisebb potenciált képviselő partner hajlamosabb a túlsúlyos fél autoritásának elfogadására (hierarchia, hegemónia, vezető szerep), míg kisebb potenciálkülönbség esetén több a konfrontáció, a szuverenitáshoz való ragaszkodás, a dominancia érvényesítéséért az erősebb partnernek is meg kell küzdenie (anarchia, merkantilizmus, institucionalizmus).

Kísérlet egyfajta kvantifikálásra

A sok elmélet után arra vagyunk kíváncsiak, hogy a BRI-országok esetében felfedezhető-e a modellek által leírt stratégiák, azaz kitapintható-e, hogy Kína milyen geoökonómiai stratégiát, pontosabban stratégiákat követ az „új selyemutakon”.

Módszerünk egyszerű: néhány partnerspecifikus változót azonosítunk, amelyek alapvetően a domináns szereplő, azaz Kína szemszögéből „osztályozzák” a hivatalos BRI-országokat, hogy aztán az így kialakuló „fontosságú” csoportok esetén vizsgálhassuk az ideáltípusos kínai magatartásmódok jelenlétét vagy hiányát.

Úttörő munkát végzett Kína külgazdasági és külpolitikai partnerkapcsolatai kvantitatív megközelítése és értékelése terén Strüver (2017). Függő változója a

partnereknek a kínai fél általi szerződéses besorolása volt három kategóriába: partner, stratégiai partner és átfogó stratégiai partner kategóriákba, ahol a partner a legkevésbé, az átfogó stratégiai partner pedig a kiemelten fontos kapcsolat. Példaként: a 2010-es évek közepén Banglades „egyszerű” partner, Pakisztán „stratégiai partner”, Kazahsztán pedig „átfogó stratégiai partner” volt a kínai külügyek szemszögéből (Strüver, 2017:63).

Strüver (2017) feltételezte, hogy ezek a besorolások Kína kétoldalú gazdasági és stratégiai érdekeinek kifejeződésai, és ezek az érdekek bizonyos kvantitatív partnerjellemzőkkel megfeleltethetők. Ez utóbbiakat két csoportra bontja: (i) a partner gazdasági-katonai erőjellemezői, úgymint piaci potenciál (GDP osztva a Pekingtől való távolsággal), erőforrás-potenciál (a kőolaj, a földgáz és négy stratégiai fém világtermelésében való részesedés), katonai potenciál (védelmi kiadások a partner földrajzi régiójának százalékában) és külkereskedelmi potenciál (a kínai export-importban való részesedés, illetve a kínai export-import részesedése a partner külkereskedelmében), illetve (ii) ideológiai vonzások és vonzódások, úgymint a partner „demokráciaszintje”, kötődése a korábbi szocialista-kommunista blokkhoz és különösen a Kínával való együttműködési hajlandósága az ENSZ-közgyűlésben (Strüver, 2017:46–48).

Strüver többfajta logisztikus regresszióval próbálta megbecsülni a fenti változók hatását a bilaterális kapcsolatok építésére és fejlődésére. Végül is arra jutott, hogy Peking partnerértékelésében „adott partnerország gazdasági potenciálja és főként, a saját szubrégiójában játszott szerepe, amelyet a védelmi képességeinek relatív súlya közelít, játszanak kitüntetett szerepet” (2017:50). Továbbá „a partnerkapcsolatok intenzitását jelentősen befolyásolják Kína nemzetgazdasági fejlődésének olyan kritikus elemei, mint a természeti erőforrásokhoz való hozzáférés” (2017:50). Ezekhez képest a többi változó magyarázó ereje, talán még az adott partner Kínától való kereskedelmi függésének mértékét leszámítva, létező, de messze nem robusztus vagy akár szignifikáns.

Okulva Strüver tapasztalataiból, a BRI-országok sokaságára csupán négy változót vizsgáltunk (távolságfüggő gazdasági potenciál, regionális katonai képesség, természetierőforrás-potenciál és a Kínától való kereskedelmi függés mértéke). Ennek leírását és forrásait tartalmazza a *Függelék*.

Vettük e változók z értékeit, feltételezve (egyébként Strüver közelítéséhez hasonlóan), hogy az adatok normális eloszlásúak. Ismeretesen, a z értékek átlaga 0, szórása 1. A számított z értékeket aztán egyetlen országjellemző z értékékké konvertáltuk, önkényesen súlyozva a figyelembe vett változókat (gazdasági poten-

ciál: 33 százalék, relatív védelmi képesség: 33 százalék, erőforrás-potenciál: 25 százalék, kereskedelmi függés: 9 százalék.) Egyszerű csoportképzésre a 0 átlagtól való plusz/mínusz eltéréseket használtuk, értelemszerűen abból kiindulva, hogy minél nagyobb a z érték, annál fontosabb (pozitív értékek esetén) vagy annál kevésbé fontos (negatív értékek esetén) az adott partnerkapcsolat Kína nézőpontjából. Az átlagtól való eltérés mértéke a „legkevésbé fontos”, BBmínusz csoportnál legkevesebb mínusz 20, legfeljebb mínusz 40 százalék, a BB csoportnál 0–mínusz 20 százalék, az AA partnerhalmazban 0–20 százalék pozitív irányban, az AAplusz csoportban legalább 20 százalék, legfeljebb 40 százalék. Az AAA partnerscsoport esetében az eltérés plusz 40 százalék fölötti, de tipikusan a 100 százalékot is meghaladja.

A Strüver-változók átalakítása egy mutatóvá önmagában is, de főleg a bevallottan önkényes súlyozás miatt vethet fel kérdéseket. Ugyanakkor a csoportok összetételét empirikusan vizsgálva úgy tűnt, hogy csupán négy ország esetében vetődik fel, hogy összevont mutatójuk valóban értelmezhető-e a kínai geopolitikai és külgazdasági fontosságuk közelítéseként: ezek Lengyelország és Marokkó (AA+), illetve Algéria és a Kongói Demokratikus Köztársaság (AAA). Tételesen vizsgálva, az első három esetben a viszonylagos (regionális) katonai potenciál dobta meg – aránytalanul – a mutatót, Kongó esetében pedig a kétségkívül kiemelkedően fontos, de az „igazán fontos” nagy partnerekkel való egyenrangúságot nem indokló erőforráspotenciálmutató. E négy ország „kézi” visszasorolása tehát a BB, illetve AA csoportokba indokoltnak tűnt.

A mi vizsgálati szempontunkból további súlyos elégtelensége az összevont Strüver-változóknak, hogy nem foglalkoznak a BRI polgári/katonai logisztikai prioritásaival. Nevezetesen azzal, hogy egy partner attól (is) válhat Kína számára fontossá, hogy akár az eurázsiai kontinentális, akár a tengeri útvonalon kitüntetett a lokációja az út- és vasútfejlesztéseket és/vagy a kikötői kapacitások bővítését illetően. Megnéztük az ezen a területen folyó beruházásokat (*2. táblázat*), és ismét bevallottan önkényesen feljebb toltuk néhány BRI-partnerország besorolását az eredeti verzióhoz képest. Többségük (10 ország) egyet ugrott előre, de szállítási hálózatfejlesztési szempontból két kiemelkedő ország (Srí Lanka és Mianmar) besorolását kettővel toltuk felfelé.

Távolsági vasúti, közúti és kikötőfejlesztési projektek száma (2021)

	Szállítás	ebből kikötő	Csoportmódosítás
Angola	1	0	0
Banglades	2	0	1
Belarusz	1	0	1
Csád	1	0	1
Dzsibuti	2	1	1
EAE	1	1	0
Etiópia	2	0	1
Görögország	1	1	1
India	3	0	0
Indonézia	4	1	0
Irán	1	0	0
Kazahsztán	3	1	0
Laosz	2	0	1
Lengyelország	1	0	0
Magyarország	1	0	0
Malajzia	2	0	0
Mianmar	3	1	2
Montenegró	1	0	0
Nigéria	4	0	0
Omán	1	1	1
Oroszország	n.a.	0	0
Pakisztán	14	1	1
Srí Lanka	2	2	2
Szerbia	2	0	0
Szudán	2	0	1
Tádzsikisztán	1	0	0
Thaiföld	3	0	0
Törökország	1	0	0
Üzbegisztán	2	0	0

Forrás: <https://www.beltroad-initiative.com/projects/>

Az így módosított, 2.0-s „fontossági” csoportjainkat bontottuk földrajzi régiók szerint, még plasztikusabban megjelenítendő a kereskedelmi-katonai logisztikai viszonyokat és az ezekből esetlegesen fakadó kínai hatalmi magatartásformákat (3. táblázat).

3. táblázat

BRI-partnercsoportok – 2.0 változat

Partner-csoport	Afrika	Közép-Ázsia	D-DK-Ázsia	Közép és Dél-Amerika	Európa	Közép-Közel-Kelet	Egyéb
BB– (62)	Bissau-Guinea	Afganisztán	Bhután	Bolívia	Albánia	Bahrein	Fidzsi-szk.
	Botswana	Azerbajdzsán	Kambodzsa	Costa Rica	Bosznia	Libanon	
	Burkina Faso	Georgia	Kelet-Timor (-)	Salvador	Bulgária	Tunézia	
	Csád	Örményország	Nepál	Guatemala	Ciprus		
	Egyenlítői-Guinea			Guyana	É-Macedónia		
	Elefántcsontpart			Jamaica	Észtország		
	Eswatini (Szváziföld)			Nicaragua	Horvátország		
	Gambia			Panama	Lettország		
	Ghána			Paraguay	Litvánia		
	Guinea			Trinidad	Luxemburg		
	Kamerun			Uruguay	Málta		
	Közép-afrikai K.				Moldova		
	Lesotho				Montenegró		
	Libéria				Portugália		
	Malawi				Szlovénia		
	Mali						
	Namíbia						
	Niger						
	Ruanda						
	Szenegál						
Szomália							
Tanzánia							

Anarchia és hierarchia az új selyemutakon. Kína partnerkapcsolati stratégiái

Partner-esoport	Afrika	Közép-Ázsia	D-DK-Ázsia	Közép és Dél-Amerika	Európa	Közép-Közel-Kelet	Egyéb
	Togo Uganda Zöld-foki K.						
BB (35)	Angola Comore-sz. Gabon Kenya Kongói K. Madagaszkár Mauritánia Szudán Zambia Zimbabwe	Kirgizisztán Mongólia Tádzsikisztán	Maldív-sz.	Dominikai K. Ecuador Kuba Peru Suriname Venezuela	Belarusz Cseh K. Görögország Magyarország Románia Szerbia Szlovákia Ukrajna	Algéria Egyiptom Jemen Líbia Marokkó	Pápua Új-Guinea Új-Zéland
AA (12)	Dél-Afrika Dél-Szudán Mozambik Nigéria		Banglades Laosz Sri Lanka		Törökország	Katar Kuvait Omán	
AA+ (17)	Kongó D. K.	Türkmenisztán Kazahsztán Irán	Fülöp-szk. Indonézia Malajzia Mianmar Pakisztán Szingapúr Thaiföld Vietnám		Lengyelország Olaszország	EAE Dzsibuti Irak	
AAA (6)		Oroszország	India	Brazília Chile		Szaúd-Arábia	Dél-Korea

Forrás: A szerző összeállítása a cikkben részletezett módszertannal.

Jogos kérdés lehet, hogy az egyszerű, z értékek alapján történő, némi önkényességgel terhelt csoportosítás helyett miért nem a statisztikailag kifinomultabb klaszterelemzést választottuk. A válasz: megpróbáltuk, de nem vezet empirikusan jobb eredményekre, sőt... Egy ennyire komplex felvetésnél, nevezetesen, hogy egyes partnerek „fontossága” – amelyet a Strüver-vizsgálat (2017) alapján vélhetnénk klaszterképző ismérvekkel megközelíteni – miként indukál absztrakt hasonlóságokat az adott partnerrel kapcsolatos kínai hatalmi magatartásformákban, nem statisztikai módszertani kérdés. Inkább a választott, interdiszciplináris elméleti modellek relevanciaelemzése vezethet eredményre, részlegesen megerősítve egy egyszerű, statisztikailag talán nem elegáns, de empirikusan értelmezhető csoportképzéssel.

A kérdés ezek után az, hogy az egyes, viszonylag homogén „fontosságú” országcsoportok vonatkozásában azonosíthatók-e jellemzőnek mondható, valamely elméleti ideáltípusra emlékeztető kínai hatalmi stratégiák.

Kezdjük a végén, a „legfontosabbakkal”, az AAA csoporttal: ezek súlyozott z értékei messze kilengenek a pozitív irányban. Első pillantásra furcsának tűnhet olyan nagyon is különböző partnerek, mint Brazília és Szaúd-Arábia vagy Chile és Oroszország egy csoportba sorolódása, de nem az: a piaci, a nyersanyag- és a geopolitikai potenciál szempontjából kiemelt államokról van szó, amelyeket Kína – esetleges erőfölénye ellenére is – csak többé-kevésbé egyenrangú partnerként kezelhet.

Közülük is kiemelkedik India, és nem csak a mérete okán. Kína és India kapcsolatrendszer sokdimenziós, a bizonyos területeken látványos együttműködéstől (például a nemzetközi szervezetekben) a nyílt vagy rejtett ellentétekig, esetenként konfrontációig terjedő skálán mozog, húzva magával olyan hatalmakat is, mint az Egyesült Államok vagy Oroszország (Denisov et al., 2020; Miller, 2020; Ogden, 2021; Kumar, 2019).

Kiemelkedik továbbá Dél-Korea, egy fejlett, gazdag állam, amely a BRI-től függetlenül, annak létrejötte előtt is Kína kiemelt kereskedelmi és beruházási célszágája lenne (és volt is). Dél-Korea preferált kedvezményezettje a kínai, főleg BRI-atipikus ingatlanberuházásoknak, ráadásul geopolitikai szempontokkal (egyértelmű USA-függés, szemben Kína Észak-Korea melletti kellelten elkötelezettségével és a Japánnal kapcsolatos történelmi ellenérzéssel) súlyosbítva. Valójában Dél-Korea tipikusan a Wigell-féle kapcsolati mátrix neoinstitucionalista szögletébe kívánkozik, ahol a partnerkapcsolatok a kölcsönös előnyök (*win-win*) alapján, nemzetközi intézményi normák és szabályok mentén fejlődnek.

Oroszország és Kína kapcsolata történetileg is az erősödő stratégiai enyhülés, ha úgy tetszik, *entente* és a szorosabb katonai-politikai szövetségtől való egyide-

jű tartózkodás ambivalenciájában ragadható meg (Korolev & Portyakov, 2019). A bilaterális hatalmi egyensúlyozást a legkritikusabb régióban, Közép-Ázsiában még multilateralizálni is megpróbálták (a Shanghai Cooperation Organisation keretében), de tény, hogy a kínai–orosz kapcsolat a térségben és azon túl is forgandó, apróságokon és esetlegességeken múlik, kiszolgáltatva a nemzetközi erőviszonyok változásainak (Freeman, 2018). Ugyanakkor Oroszország mintha elismerné a kínai hierarchiát, feltéve, hogy Peking elfogadja Putyin személyét és egyeduralmát, márpedig ennek folyamatos tanúbizonyságát adja (Stent, 2020), nem utolsósorban az ukrajnai agresszió kapcsán.

A szaúdi–kínai viszonyrendszer egyértelműbb: itt történelmi örökségek és geopolitikai megfontolások nem játszanak szerepet; Kína egyszerűen nem engedheti meg magának, hogy egy olyan méretű és akkora tartalékokkal rendelkező olajtermelővel, mint Szaúd-Arábia, ne stabilan kiegyensúlyozott üzleti és diplomáciai kapcsolatokat ápoljon.

Brazília némileg kakukktojásnak tűnik e kis csoportban, jóllehet mérete és nyersanyag-potenciálja önmagában is különleges figyelemre predesztinálja. Noha a kínai–brazil kapcsolatok jó ideig csak a kétoldalú kereskedelmi és beruházási együttműködésre fókuszáltak, a multilaterális keretekben való interakciók (az ENSZ-től a Világbankon át a G20-ig és a BRICS-ig) Brazília, de sajátos módon Kína számára is mind nagyobb jelentőséggel bírnak (Abdenur, 2019). Más eset Chile, amely túl a rézexporton, Kína szemszögéből egyfajta stratégiai csomópontként (*hub*) emelkedik ki Latin-Amerikában, egyelőre a kölcsönös előnyök alapján (Liebefrau, 2021) és ideológiamentesen (Johnston, 2019).

A partnerbontás másik szélén található, BBmínuszra keresztelt csoport a legnagyobb és egyben és viszonylagosan a legkevésbé fontos: legalább 20, legfeljebb 40 százalékkal térnek el a súlyozott z értékek az átlagtól, negatív irányban. Többségükben Kínától földrajzilag távol eső (Afrika, Közép- és Dél-Amerika, illetve Európa), a kontinentális és tengeri szállítási-logisztikai fejlesztésekben kiemelt szerepet nem játszó, szerény gazdasági, erőforrás- és geopolitikai potenciált képviselő, a BRI-ben nem feltétlenül aktív partnerekről van szó. Jóllehet túlzott leegyszerűsítés 62 bilaterális partnerkapcsolatot egy ideáltipikus (kínai) magatartásformába sorolnunk, de megkockáztatjuk: ezek az országok a domináns hatalom neomerkantilista erőtegyelvébe tartoznak. Elsősorban mint piacok és mint az ipari túlkapacitások lecsapolásának célszágai érdekesekek Kína számára, de nem fontosak annyira, hogy a domináns hatalom több költséget és kockázatot is vállaljon a két- és többoldalú kap-

csolatokban, mint – adott esetben – a szubregionális békefenntartásban való pénzügyi részvétel (Alden & Yiang, 2019).

Részben igaz ez a BB partnerscsoportra is, jóllehet ezek a BBmínusz partnereknél egy kategóriával fajsúlyosabbak, részben az erőforrás-potenciál miatt (mint például Angola, a Kongói Köztársaság, Zambia, Venezuela, Algéria, Líbia), részben logisztikai szempontból (mint például Szudán, Mongólia, a Maldív-szigetek, Belarusz, Szerbia, Görögország, Egyiptom).

Kína, állítja Lake (2017:373), még nem döntötte el, hogy alapvetően gazdasági-stratégiai erejére építve, a partnereket együttműködésre ösztönözve-kényszerítve vagy az erőfölénnyel élő (és csak végső szükségben visszaélő) autoritásként, önkéntes követőket teremtő legitim vezetőként lép-e fel nemzetközi kapcsolataiban. Afrika, a távolság okán pedig különösen Kelet- és Dél-Afrika adja magát ez utóbbi magatartásforma kiteljesítésére. Kezdetben gazdasági értelemben, majd ahogy bővül Kína nyersanyag-, energetikai és infrastrukturális beruházásállománya a partnerországokban, úgy stratégiai értelemben is (hiszen ezek nem mozdítható, röghöz kötött eszközök, amelyek adott esetben helyszíni védelemre szorulnak). Kína szempontjából kedvező, hogy ezekben az afrikai országokban csekély a versenyző nagyhatalmi érdekelttség. A beruházásokra kiéhezett afrikai országok többségében autoriter rezsimjei jó néven veszik Kína belügyekbe való be nem avatkozási princípiumát és széles korrupciós tűréshatárát. S mivel előbb-utóbb Kínának jelentősen invesztálnia kell egy fenntartható, politikai és stratégiai rendbe (például Közép-) Afrikában, ez utóbbi iskolapéldája lehet egy Kína vezette regionális hegemoniának.

Közép-Ázsia helyzete, amelynek országai zömmel a BBmínusz és a BB csoportokba sorolódtak, Kazahsztán geopolitikai szempontból érthető, Türkmenisztán alig magyarázható kivételével, hasonló: fogadókésznek mutatkozik a kínai autoritás elismerésére, jóllehet országai szuverenitásukból kevesebbet áldoznának fel ezért, mint afrikai társaik. Lehetséges egy Kína vezette közép-ázsiai rend, de ehhez nyilván az eddig meglepően visszafogott Oroszországnak és az Egyesült Államoknak is lesz hozzáfűznivalója. Ugyanakkor „Kína kulcsszerepet tulajdonít Közép-Ázsiának az ország volatilis nyugati régióinak stabilizálásában és fejlesztésében” (Thornton, 2020:2). Mindkét tényező azt eredményezi, hogy e térségben Kínának több ösztönzővel és kevesebb fenyegetéssel kell élnie, miközben éppen a térség geopolitikai fontossága miatt hajlamosabb lehet (mint például Afrikában) erővel fellépni. De nem teszi (mint a közelmúlt kazahsztáni fejleményeiből is látszik) három okból: (1) egyelőre nem kíván beavatkozni Oroszország legszűkebb érdekövezetében, mert Oroszország a nemzetközi rendszer revíziójában inkább szövetséges, semmint ellenfél,

(2) Kína láthatóan és általában véve is vonakodik a hegemon szerep költségeinek vállalásától, és (3) nem adott hitelt annak a híresztelésnek, hogy a rendszerellenes fellépést részben külföldi, iszlám radikálisok szították, illetve irányították, mert ilyesmit az ujjur kisebbséggel határos szélein nem tűrhetne el.

A BRI kapcsolatfejlesztési rugalmasságát, egyben a nemzetközi keretrendszer változékonyságának való kitettséget mutatja a Kaukázus felértékelődése Oroszország ukrainai agressziója, illetve ennek nyugati szankciói nyomán (Standish, 2022). A korábban messzemenően preferált vasúti szállítási folyosó (Mongólia, Oroszország, Belarusz, Lengyelország stb.) helyébe kényszerűen a kaukázusi folyosó lép, annak ellenére, hogy nincsenek (még) mélytengeri kikötők a Kaszpi-tengeren, hogy a konténerek Közép-Ázsiából Azerbajdzsánba (majd Törökországba) jussanak, sem Grúziában, a fekete-tengeri „akadály” áthidalására. Egy idézett szakértő, Emil Avdailani, a grúz Európai Egyetem professzora szerint „hajlamosak vagyunk statikus kezdeményezésként tekinteni a BRI-re, de mint minden kereskedelmi útvonal a történelemben, a BRI is rugalmas, és alkalmazkodik az új kihívásokhoz és lehetőségekhez. A bezáródó határok új útvonalakat tesznek szükségessé, és most éppen ez történik” (Standish, 2022).

Az APlusz csoportba kerülnek Délkelet-Ázsia legfontosabb országai (Indonézia, Malajzia, a Fülöp-szigetek, Szingapúr, Thaiföld, Vietnám és Mianmar), továbbá néhány nagyon fontos Öböl-menti állam, illetve Irak és Irán, Olaszország és regionális súlya, illetve az éppen most változó logisztikai szerepe okán Lengyelország. Itt van még Pakisztán, a BRI egyik legfontosabb logisztikai tengelyországa és Kazahsztán, mind a maga energetikai, logisztikai, mind pedig, és elsősorban, geopolitikai súlyával, és végül a már említett egykori Zaire, a megtevesztő nevű Kongói Demokratikus Köztársaság. Ez utóbbi országban Kína főszereplő, elsősorban a számára kritikusan fontos nyersanyagtartalékok (kobalt, réz és a többi) kiaknázására, továbbá a bányák elérhetőségére és energiaellátására irányult infrastrukturális beruházások okán. Kína Kongó messze legfontosabb külkereskedelmi és beruházási partnere (Malm, 2020). Valójában Kongó egy kínai protektorátus is lehetne, ha Kína az országot önmagában és nem az amúgy is fajsúlyos kelet-közép-afrikai jelenléte egyik elemeként kezelné.

Tanulságos és egyben módszertanilag megerősítő, hogy az APlusz csoportban egymás mellé sorolódnak a legfontosabb délkelet-ázsiai országok. „Nem világos, hogy Kína egyfajta nemzetközi vagy regionális rendként mit is kínálhatna... Délkelet-Ázsia államainak, ami jobb, mint amiben jelenleg léteznek” (Lake, 2017:376). Ez viszont – már csak a Lake-féle hierarchia-anarchia elmélet alapvetése szerint is – azt

jelenti, és különösen 2008, a déltengeri területi nyomulás fokozódása óta, hogy Kína e térségben hajlamosabb lesz túlsúlyával élni, akár erőszakos eszközökkel is fellépni, különösen biztonságpolitikai téren. Ugyanakkor ezek az államok különösen készek arra, hogy stratégiai autonómiájukat a két nagyhatalom, Kína és az Egyesült Államok egymásnak feszülésében maximálják. Kína is küzd azzal, hogy regionális törekvéseit az érintett délkelet-ázsiai államok ne egyfajta neoimperializmusként érzékeljék, amiben a dél-kínai-tengeri mozgásai és Hong Kong átvétele persze nem segítenek (Gill et al., 2016). Nehéz egyensúlyozásról van tehát szó, amelyben az amerikai elkötelezettség bizonytalanságai is szerepet játszanak.

Következtetések

Napjaink valóságának egyik legnagyobb horderejű jelenségét vizsgáljuk: Kína előretörését a világgazdaságban és -politikában, most éppen a BRI kereteiben és „folyosóin”, modellek és klaszterek ide vagy oda, zömmel intuitíven, mert jóllehet az „új selyemutakkal” kapcsolatos szakirodalom óriási (noha maga a BRI csak nyolc éve indult), adatok viszont alig-alig vannak, de legalábbis szórványosak és anekdotikusak.

A kép tehát homályos, mint többé-kevésbé minden, ami Kína globális törekvéseinek leírásával kapcsolatos. Ezért próbálkoztunk azzal, hogy a feltételezett kínai érdekek alapján azonosítsunk olyan országcsoportokat az „új selyemutakon”, amelyek Kína stratégiai magatartása szempontjából ténylegesen közös vonásokat mutatnak fel. Két fenntartással azonban haladéktalanul élnünk kell: (1) az alkalmazott országváltozók tökéletlenek, de még inkább elégtelenek lehetnek, azonban e tekintetben nem végeztünk saját elemzéseket, hanem Strüver (2017) regressziós eredményeire hagyatkoztunk, illetve azokat alkalmaztuk más nézőpontból, más módszerrel; (2) a mindezen tökéletlenségekkel elkülönített országcsoportok besorolása Kína valamely stratégiai célcsoportjába erősen szubjektív.

Ráadásul mozgó célpontokról beszélünk. Kína stratégiai magatartása éppúgy változhat, akár rövid távon is, kooperatívról konfrontatívra, mint geoökonómiai célfüggvénye célról eszközre. Ez történhet belgazdasági érdekek okán, de a partnerországok „magatartása” is kiváltója lehet hirtelen mozgásoknak: a BRI-hez 2017-ben csatlakozott Litvánia a tajvani képviselői iroda 2021. évi engedélyezésével nemcsak kizárta magát a BRI-ből, de ezen túlmenően is heves kínai ellenlépéseket generált

(Reuters, 2022); a középső, kaukázusi logisztikai folyosó váratlan felértékelődését pedig már említettük (Standish, 2022).

Megjegyzendő, hogy e változékonyság egyfajta nem szándékolt gazdaságpolitikai tanulsághoz is vezet. Rendkívül kockázatos lehet nagy volumenű, kínai finanszírozású, sőt gyakran kivitelezésű infrastrukturális beruházásokat kizárólag olyan megtérülési számításokra alapozni, amelyek a kínai partner hosszú távú, akár 20-40 éves használati érdekeltségére alapoznak. Lehetséges, hogy miközben a kínai finanszírozás törlesztendő, az adott létesítmény, szállítási vonal kínaiak általi „fizetős” kihasználása – a külső vagy belső körülmények változása miatt – a törlesztést sem, a fenntartást pedig végképp nem fedezi. Srí Lanka államcsődje napjaink iskolapéldája.

Vizsgálatunkban nyilván nem problémamentes, hogy az országváltozók z értékei alapján keletkeztetett országcsoportokat valamilyen kínai geostratégiai szándékkal/magatartással hozzuk összefüggésbe. Ugyanakkor a vázolt elméleti és gyakorlati szakirodalmi elemzések megerősíteni látszanak a mi elemzésünkben előtűnő feltevéseket. Nevezetesen:

- (1) Kína az új selyemutakon (is) egyfajta neomerkantilista politikát követ, amely nemcsak devizatartalékok, de energiahordozók, nyersanyagok és élelmiszerek, és nem utolsósorban innovációk felhalmozására, betárazására irányul (Belesky & Lawrence, 2019; Atkinson, 2021; Lind & Press, 2018; Garlick, 2019; Liao, 2020; Chen, 2021). Ez a bilaterális kapcsolatok legnagyobb halmaza: ide tartozik a BBmínusz csoportba tartozó 62 ország döntő többsége, a 35 BB partnerek jelentős hányada, főként Afrikából, Közép-Ázsiából, Dél- és Délkelet-Ázsiából, Közép- és Kelet-Európából és a Balkánról, sőt Közép- és Dél-Amerikából.

Ebben a nagy partnerhalmazban, a Lake-féle (2017) terminológiával magas szintű hierarchiában, a partnerek messzemenően respektálják Kína túlsúlyát, és legitimnek tekintik az erre építő érdekérvényesítést. Ugyanakkor ebben a kapcsolati hálóban Kína nem geopolitikai célok elérésére tör (bár néhány ország esetében ez is szerepet játszik), hanem meghatározóan gazdasági érdekeit érvényesíti. Huntington az 1990-es évek elején Japán neomerkantilizmusát 5 ismérvel vélte leírhatónak: (i) a termelői érdek elsődlegessége (szemben a fogyasztói érdekekkel); (ii) tudatos, exportorientált iparpolitika; (iii) a piacrészesedés növelése felülírja a profitérdeket; (iv) erőteljes import- és tőkeszabályozás; és (v) devizatöbbletek felhalmozása exporttöbbletek és valutapiaci intervenciók révén (Huntington, 1993). Ha a Huntington-féle ismérvekhez hozzátesszük (vi) a belső és külső kontrollra, dominanciára és az e kettőn keresztül elérhető-

nek vélt biztonságra való törekvést, akkor jó közelítését kaphatjuk a mai Kína neomerkantilizmusának. „Gazdagságot fölhalmozva, az állam nemzete relatív pozícióját kívánja javítani a nemzetközi hierarchiában annak érdekében, hogy ezáltal önnön autonómiáját és alkuerejét erősítse a regionális és nemzetközi szintéren” (Wigell, 2016:143). A pártállam pedig önnön biztonságát és fenntarthatóságát odahaza...

Ugyanakkor vitatkozunk azzal a feltevéssel, hogy a neomerkantilista szereplő a piacok, erőforrások és technológia kontrollja érdekében egyfajta zéró összegű játszmat folytatna partnereivel (Wigell, 2016:143). Hozam keletkezik bőségesen a partnerek oldalán is, részben, mert a jelenleg alapvetően kínai szállítási és egyéb célokat szolgáló infrastruktúra „röghöz kötött”, részben pedig, mert legfeljebb nem a nemzetgazdaság, hanem egyes kistérségek, etnikai/törzsi vagy társadalmi (elit)csoportok, állami intézmények szintjein jelentkezik. Önmagában az a tény, hogy Kína, ellentétben a proaktív Amerikával, nemcsak békés eltűrője (a „belügyekbe való be nem avatkozás” nemes princípiuma!), de aktív résztvevője is a partnerországok elitje többnyire mértéktelen korrupciójának (Cooley, 2021), jelentős kapcsolati „hozamként” értékelődik az érintett, uralkodó elitek szemében.

- (2) Kína a BB-csoport, azaz a geopolitikailag gyenge, tőle erősen függő afrikai (Szudán, Angola, Zimbabwe stb.), dél-amerikai (Venezuela!) és közép- és délkelet-ázsiai országok (szomszédok vagy az eurázsiai szárazföldi folyosó állomásai) vonatkozásában a „meghívásos” vezető szereptől a kökemény hegemoniáig terjedő széles skálán játszik (Destradi, 2008). Egyelőre azonban nem úgy tűnik, hogy ezen viszonylag kiszolgáltatott országok esetében hajlandó lenne sokat engedni merkantilista egoizmusából, vagy éppen vállalni a hegemon szereppel járó addicionális költségeket: azaz inkább egyfajta puha hegemonként viselkedik, diplomáciai eszközöket, kulturális, oktatási csatornákat használva a partnerek kívánatos „szocializációja” érdekében. Nincs ösztönzése (kivéve ritka szükséghelyzeteket) sem arra, hogy „hódítson”, azaz neoimperialista irányba mozduljon, de arra sem, hogy valamiféle többoldalú intézményi keretbe terelje a kapcsolattartást.
- (3) Nem így a geopolitikai és geoökonómiai, illetve logisztikai fontosság szempontjából kiemelt, külkereskedelmi szempontból messze nem egyoldalúan függő délkelet-ázsiai országok (APlusz csoport), illetve néhány AA-partner, mint például Nigéria vagy Kazahsztán esetében. Ezek a partnerek fajsúlyos alku-

pozíciókkal rendelkeznek: egy kemény hegemon fellépés (elsősorban Délkelet-Ázsia érintett országai esetében), még ha igény lenne is rá, inkább végszükség, semmint mérlegelhető stratégiai alternatíva. Az intézményi keretekbe terelt globalizmus itt a vezető szerep elismertetésének és a kompetitív szuperhatalom (USA) ellensúlyozásának és féken tartásának kívánatos módja lehet. Még inkább igaz ez olyan nyersanyagellátási vagy logisztikai szempontból kiemelten fontos, jelentős geopolitikai erővel bíró országok esetében, mint Törökország, az Emirátusok vagy Kuvait.

Következik mindebből: a BRI-vel kapcsolatos vizsgálataink nem arra utalnak, hogy Kína az „új selyemutakon” törne világuralomra. Egyelőre, és a logisztikai fejlesztések katonai aspektusait figyelmen kívül hagyva. Tévedés lenne ugyanakkor ebből azt a következtetést levonni, hogy Kína tartósan csak a jelenlegi világrend keretei között, enyhén erőszakos merkantilizmussal és egyfajta puha hegemoniával törekszik önnön (és pártállama) gazdasági, politikai és katonai biztonságának erősítésére. „Ahogy erősödik a BRI révén Kína globális gazdasági jelenléte..., úgy sokasodhatnak katonai elkötelezettségei a földkerekség különféle pontjain. Ezek a Kína által kisajátított gazdasági lehetőségek visszavonhatatlan következményei lesznek” (Flint & Xiaotong, 2019:331). Azaz a konkrét világ- és geopolitikai kontextusok függvényében a kínai stratégiai magatartás könnyen elmozdulhat a kooperatívtól a konfrontatív irányba, gazdasági erőfölényét pedig hajlamosabb lehet eszközként, semmint célként alkalmazni. Átválthat a kétoldalú kapcsolatok többségében jelenleg megjelenő neomerkantilistából egyszerű (neo)imperialistává és egy legitim dominanciával bíró, „jóindulatú” partnerből kőkemény hegemonná.

Mindezzel persze azt feltételezzük, hogy Kína külkapcsolati stratégiái reaktívak: a geopolitikai kontextus változásaihoz alkalmazkodnak. Ebben azonban akár nagyot is tévedhetünk. Nem tudjuk, hogy az új selyemutakon megjelenő kínai stratégiák a maguk tapasztalati valóságában vagy egy tudatos mesterterv (*grand strategy*) építőköveiként értelmezendők. Michael Pillsbury, a 2015-ben megjelent, beszédes című könyv (*The Hundred-year Marathon: China's Secret Strategy to Replace America as the Global Superpower*) szerzője szerint a mások megtévesztése a tényleges szándékokat illetően minden kínai stratégia mélyen gyökerező alapelve (Pillsbury, 2015).

A mostani vizsgálatunkhoz hasonló, az „objektív” kvantitatív és a „szubjektív” kvalitatív elemeket ötvöző elemzések talán azért is fontosak, hogy a tendenciákból, minden szándékolt megtévesztés ellenére, következtethessünk arra, hogy vajon Kína elérkezettnek látja-e az időt a globális vezető szerep átvételére, a globális hatalom

korábbi birtokosának legyőzésére. Ne szépítsuk a dolgot: ez a hatalomátvétel a háború szinonimája Kína és az Egyesült Államok között (Flint & Xiaotong, 2019). A felkészült várakozás jobb, mint a meglepődés s az azt követő rögtönzés, amint ezt napjaink elborzasztó kelet-európai példája mutatja.

Vagy ahogy a méltán világhírű történész, Niall Ferguson fogalmaz (utalva Cixin Liu *A háromtest-probléma* c. sci-fi trilógiájára): „Nem rajtunk múlik, hogy folytatunk-e hidegháborút Kína ellen, ha Kína már elindította háborúját ellenünk. Nem elég, hogy már átléptük egy új hidegháború küszöbét, előttünk egy áthatolhatatlan, sötét erdő magasodik, amelyet csak Kína ismer. A kérdés tehát adott...: vajon sikerül-e kikerülnünk a valódi háborút ebben a sötét erdőben?” (Ferguson, 2021:442).

Elemzésünk, mint általában, több kérdést hagyott válaszolatlanul, mint amennyit megválaszolt. Így aztán széles köre nyílik a kapcsolódó kutatásoknak. Csak néhány irányt említve:

- Hozzáértés híján, teljesen lefedetlenül hagytuk a selyemúti (logisztikai) csomópontok hadászati megfeleltetését. A szárazföldi és tengeri utakon kiépítendő infrastruktúra, illetve annak mely elemei fontosabbak az áruk, nyersanyagok biztonságos mozgatása és/vagy a katonai erőketítés (*force projection*) szempontjából?
- Nem kérdés, hogy a BRI gigantikus beruházási/finanszírozási projektterében voltak és lesznek pusztító hullámok. Kulcsprojektek dőlhetnek be és kulcs partnerek dőlhetnek ki. Vajon mik lesznek Kína stratégiai válaszai: rugalmas elszakadás más partnerek irányába vagy valamilyen súlyos stratégiai árat hordozó kimentés? Mikor, melyik?
- Ösztönzője lehet-e a BRI egy posztcovid reglobalizációnak, a globális ellátási láncok újjáépítésének, bővítésének? Vagy maga is az újregionalizmus potens hajtóerejévé válik?

Hivatkozások

- Abdenur, A. E. (2019). Navigating the Ripple Effects: Brazil-China Relations in Light of the Belt and Road Initiative (BRI). *Vestnik of St Petersburg University. International Relations*, 12(2), 153–168. <https://doi.org/10.21638/11701/spbu06.2019.203>
- Alden, C., & Jiang, L. (2019). Brave new world: debt, industrialization and security in China–Africa relations. *International Affairs*, 95(3), 641–657. <https://doi.org/10.1093/ia/iiz083>

- Anderson, J. E. (1979). A theoretical foundation for the gravity equation. *The American economic review*, 69(1), 106–116. <https://doi.org/10.1257/000282803321455214>
- Atkinson, R. D. (2021). *Industry by Industry: More Chinese Mercantilism, Less Global Innovation*. Information Technology and Innovation Foundation. <https://itif.org/publications/2021/05/10/industry-industry-more-chinese-mercantilism-less-global-innovation/>
- Barder, A. D. (2015). *Empire Within: International Hierarchy and its Imperial Laboratories of Governance*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315743752>
- Beeson, M. (2018). Geoeconomics with Chinese characteristics: the BRI and China's evolving grand strategy. *Economic and Political Studies*, 6(3), 240–256. <https://doi.org/10.1080/20954816.2018.1498988>
- Belesky, P., & Lawrence, G. (2019). Chinese state capitalism and neomercantilism in the contemporary food regime: contradictions, continuity and change. *The Journal of Peasant Studies*, 46(6), 1119–1141. <https://doi.org/10.1080/03066150.2018.1450242>
- Bussière, M., & Schnatz, B. (2009). Evaluating China's integration in world trade with a gravity model based benchmark. *Open Economies Review*, 20(1), 85–111. <https://doi.org/10.1007/s11079-007-9061-5>
- Callahan, W. A. (2016). *China's belt and road initiative and the new Eurasian order*. Norwegian Institute for International Affairs (NUPI). https://www.jstor.org/stable/resrep07951#metadata_info_tab_contents
- Chen, M. (2021). China–Japan development finance competition and the revival of mercantilism. *Development Policy Review*, 39(5), 811–828. <https://doi.org/10.1111/dpr.12526>
- Cooley, A. A. (2021). Beyond Governance: Understanding Corruption Opportunities and Networks in China's BRI Projects in Central Asia. <https://doi.org/10.7916/d8-78j1-9330>
- Denisov, I., Safranchuk, I., & Bochkov, D. (2020). China–India relations in Eurasia: Historical legacy and the changing global context. *Human Affairs*, 30(2), 224–238. <https://doi.org/10.1515/humaff-2020-0021>
- Destradi, S. (2008). *Empire, hegemony, and leadership: Developing a research framework for the study of regional powers*. GIGA Working Paper No. 79. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1143902>
- Destradi, S. (2010). Regional powers and their strategies: empire, hegemony, and leadership. *Review of international studies*, 36(4), 903–930. <https://doi.org/10.1017/s0260210510001361>
- Dumor, K., & Yao, L. (2019). Estimating China's trade with its partner countries within the Belt and Road Initiative using neural network analysis. *Sustainability*, 11(5), 1449. <https://doi.org/10.3390/su11051449>
- Dunford, M., & Liu, W. (2019). Chinese perspectives on the Belt and Road Initiative. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 12(1), 145–167. <https://doi.org/10.1093/cjres/rsy032>
- Elgebeily, S. A. (2017). How China's foreign policy of non-intervention is all about selective action. *South China Morning Post*, April 30, <https://www.scmp.com/comment/insight-opinion/article/2091502/how-chinas-foreign-policy-non-intervention-all-about>
- Emerging Markets Forum (2019) at <http://www.emergingmarketsforum.org/wp-content/uploads/2019/02/BRI-Global-Overview-Compiled-2019-01-07-FOR-WEB.pdf>, pp. 20–21.
- Ferguson, N. (2021). *Végzet. A katasztrófa politikája*. Scolar Kiadó.
- Flint, C., & Xiaotong, Z. (2019). Historical–geopolitical contexts and the transformation of Chinese foreign policy. *The Chinese Journal of International Politics*, 12(3), 295–331. <https://doi.org/10.1093/cjip/poz011>
- Forough, M. (2019). Intervention with Chinese characteristics: the Belt and Road Initiative reconfiguring (Afro-) Eurasian geo-economics. *Conflict, Security & Development*, 19(3), 275–281. <https://doi.org/10.1080/14678802.2019.1608023>
- Frank, A. G. (1997). Asia Comes Full Circle With China As The" Middle Kingdom". *Humboldt Journal of Social Relations*, 23(1/2), 7–19.

- Frankopan, P. (2015). *The silk roads: A new history of the world*. Bloomsbury Publishing. <https://doi.org/10.1007/s10624-022-09653-w>
- Freeman, C. P. (2018). New strategies for an old rivalry? China–Russia relations in Central Asia after the energy boom. *The Pacific Review*, 31(5), 635–654. <https://doi.org/10.1080/09512748.2017.1398775>
- Friedberg, A. L. (2018). Competing with China. *Survival*, 60(3), 7–64. <https://doi.org/10.1080/00396338.2018.1470755>
- Garlick, J. (2019). China’s economic diplomacy in Central and Eastern Europe: a case of offensive mercantilism? *Europe-Asia Studies*, 71(8), 1390–1414. <https://doi.org/10.1080/09668136.2019.1648764>
- Gill, B., Goh, E., & Huang, C. H. (2016). *The Dynamics of US–China–Southeast Asia Relations*. United States Studies Centre at the University of Sydney. <https://www.usss.edu.au/analysis/the-dynamics-of-us-china-southeast-asia-relations>
- Gill, I., Lall, S. V., & Lebrand, M. (2019). *Winners and Losers along China’s Belt and Road*. Brookings Institution, June 21. <https://doi.org/10.1596/1813-9450-8806>
- Gilpin, R. (2011). *Global political economy*. Princeton University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctvcem4j53>
- Guan, Z., & Sheong, J. K. F. I. P. (2020). Determinants of bilateral trade between China and Africa: a gravity model approach. *Journal of Economic Studies*, 47(5), 1015–1038 <https://doi.org/10.1108/jes-12-2018-0461>
- Havnes, H. (2020). The Polar Silk Road and China’s role in Arctic governance. *Journal of Infrastructure, Policy and Development*, 4(1), 121–138. <https://doi.org/10.24294/jipd.v4i1.1166>
- Heath, T. R. (2016). China’s evolving approach to Economic Diplomacy. *Asia Policy*, (22), 157–192. <https://doi.org/10.1353/asp.2016.0020>
- Hillman, J., & Sachs, D. (2021). *China’s Belt and Road: Implications for the U.S.* Independent Task Force Report No. 79, Council on Foreign Relations, Washington D.C. https://www.cfr.org/report/chinas-belt-and-road-implications-for-the-united-states/download/pdf/2021-04/TFR%20%2379_China%27s%20Belt%20and%20Road_Implications%20for%20the%20United%20States_FINAL.pdf
- Hillman, J. E., & McCalpin, M. (2020). *The China-Pakistan economic corridor at five*. <http://resp.illas.ac.cn/C666/handle/2XK7JSWQ/250138>
- Huasheng, Z. (2016). Afghanistan and China’s new neighbourhood diplomacy. *International Affairs*, 92(4), 891–908. <https://doi.org/10.1111/1468-2346.12654>
- Huntington, S. P. (1993). Why international primacy matters. *International security*, 17(4), 68–83. <https://doi.org/10.2307/2539022>
- Johnson, C. K. (2016). President Xi Jinping’s ‘Belt and Road’ Initiative. *Center for Strategic and International Studies*, 28, 1–24. https://doi.org/10.1007/978-3-319-75435-2_15
- Johnston, A. I. (2019). China in a world of orders: Rethinking compliance and challenge in Beijing’s international relations. *International Security*, 44(2), 9–60. https://doi.org/10.1162/isec_a_00360
- Kabemba, C. (2016). China-Democratic Republic of Congo Relations: From a Beneficial to a Developmental Cooperation. *African Studies Quarterly*, 16(3–4), 73–87.
- Keohane, R. O., & Nye, J. S. (1979). *Power and Interdependence*. Boston, MA: Little, Brown.
- Kohli, H. S., & Zucker, L. (2019). *An economic perspective on the BRI: five years after its launch*. Background paper, Emerging Markets Forum, January 27-29. <http://www.emergingmarketsforum.org/wp-content/uploads/2019/02/BRI-Global-Overview-Compiled-2019-01-07-FOR-WEB.pdf>
- Korolev, A., & Portyakov, V. (2019). Reluctant allies: System-unit dynamics and China-Russia relations. *International Relations*, 33(1), 40–66. <https://doi.org/10.1177/0047117818812561>
- Kumar, S. S. (2019). China’s Belt and Road Initiative (BRI): India’s Concerns, Responses and Strategies. *International Journal of China Studies*, 10(1), 27–45. <https://icsum.org.my/wp-content/uploads/2020/02/IJCS-101-2Suresndra-for-website-1.pdf>

- Kunz, D. B. (1997). *Butter and guns: America's Cold War economic diplomacy*. Free Press. https://doi.org/10.1163/2468-1733_shafr_sim140130009
- Kurlantzick, J. (2020). China's Digital Silk Road Initiative: A Boon for Developing Countries or a Danger to Freedom. *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2020/12/chinas-digital-silk-road-initiative-a-boon-for-developing-countries-or-a-danger-to-freedom/>
- Kynge, J. (2016). How the silk road plans will be financed. *The Financial Times*, May 9, <https://www.ft.com/content/e83ced94-0bd8-11e6-9456-444ab5211a2f>
- Lake, D. A. (1996). Anarchy, hierarchy, and the variety of international relations. *International organization*, 50(1), 1–33. <https://doi.org/10.1017/s002081830000165x>
- Lake, D. A. (2009). Hobbesian hierarchy: the political economy of political organization. *Annual Review of Political Science*, 12, 263–283. <http://dx.doi.org/10.1146/annurev.polisci.12.041707.193640>
- Lake, D. A. (2010). Rightful rules: Authority, order, and the foundations of global governance. *International Studies Quarterly*, 54(3), 587–613. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2478.2010.00601.x>
- Lake, D. A. (2017). Domination, authority, and the forms of Chinese power. *The Chinese Journal of International Politics*, 10(4), 357–382. <https://doi.org/10.1093/cjip/pox012>
- Láng, L. (2021). Globalizáció, regionalizáció és a földrajz: a távolság még mindig számít? *Külgazdaság*, 65(7–8), 63–90. <https://doi.org/10.47630/kulg.2021.65.7-8.63>
- Leamer, E. E., & Levinsohn, J. (1995). International trade theory: the evidence. *Handbook of international economics*, 3, 1339–1394. [https://doi.org/10.1016/s1573-4404\(05\)80006-1](https://doi.org/10.1016/s1573-4404(05)80006-1)
- Lew, J. J. et al. (2021). *China's belt and Road. Implications for the U.S.* Independent Task force Report No. 79, <https://www.jstor.org/stable/resrep29893.1>
- Li, M. (2020). The Belt and Road Initiative: geo-economics and Indo-Pacific security competition. *International Affairs*, 96(1), 169–187. <https://doi.org/10.1093/ia/iiz240>
- Liao, J. C. (2020). *China's Green Mercantilism and Environmental Governance: A New Belt and Road to the Global South?* <https://www.wilsoncenter.org/microsite/2/node/93800>
- Liebetreu, D. (2021). Dependency with Chinese Characteristics? A case study of Chinese engagement in Chile. *CUPEA Cuadernos de Política Exterior Argentina*, (133), 81–102. <https://doi.org/10.35305/cc.vi133.111>
- Lind, J., & Press, D. G. (2018). Markets or mercantilism? How China secures its energy supplies. *International Security*, 42(4), 170–204. https://doi.org/10.1162/isec_a_00310
- Liu, H., Fan, X., & Lim, G. (2021). Singapore engages the Belt and Road Initiative: Perceptions, policies, and institutions. *The Singapore Economic Review*, 66(1), 219–241. <https://doi.org/10.1142/s0217590820410015>
- Malm, J. (2020). 'China-powered' African Agency and its Limits: The Case of the DRC 2007-2019. Policy Insights 96. <https://www.jstor.org/stable/resrep27025>
- Mardell, J. (2020). *China's footprint in Central Asia*. Bertelsmann Policy Brief, August 2020. http://aei.pitt.edu/103197/1/ST-DA_Asia_Policy_Brief_Chinas_Footprint_in_Central_Asia.pdf
- Mattern, J. B., & Zarakol, A. (2016). Hierarchies in world politics. *International Organization*, 70(3), 623–654. <https://doi.org/10.1017/s0020818316000126>
- Miller, C. (2020). *Routledge Handbook of China-India Relations*. <https://doi.org/10.4324/9781351001564>
- Miller, T. (2019). *China's Asian dream: Empire building along the new silk road*. Zed Books Ltd.. <https://doi.org/10.5040/9781350219120>
- Norrlof, C. (2017). Hegemony, hierarchy, and unipolarity: Theoretical and empirical foundations of hegemonic order studies. In *Oxford Research Encyclopaedia of Politics*. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.552>
- Ogden, C. (2021). The China-India Rivalry in the Globalization Era. Edited By TV Paul. *Pacific Affairs*, 94(2), 416–418. <https://doi.org/10.2307/j.ctv75db2z.5>
- Pillsbury, M. (2015). *The hundred-year marathon: China's secret strategy to replace America as the global superpower*. Henry Holt and Company.

- Qin, Y. (2014). Continuity through change: Background knowledge and China's international strategy. *The Chinese Journal of International Politics*, 7(3), 285–314. <https://doi.org/10.1093/cjip/pou034>
- Ratner, E. (2018). *Geostrategic and military drivers and implications of the Belt and Road initiative*. Council on Foreign Relations. https://doi.org/10.1142/9789811200786_0008
- Reeves, J. (2018). Imperialism and the Middle Kingdom: The Xi Jinping administration's peripheral diplomacy with developing states. *Third World Quarterly*, 39(5), 976–998. <https://doi.org/10.1080/01436597.2018.1447376>
- Refinitiv (2021). *BRI Connect: An Initiative in Numbers*. (5. kiadás)
- Renwick, N., Gu, J., & Hong, S. (2018). China and African Governance in the Extractive Industries. *International Development Policy | Revue internationale de politique de développement*, (10.1). <https://doi.org/10.4000/poldev.2547>
- Reuters (2022) www.reuters.com/world/asia-pacific/lithuania-considers-modifying-taiwan-representation-name-defuse-row-with-china-2022-01-25/
- Richardson, P. B. (2021). Geopolitical encounters and entanglements along the belt and road initiative. *Geography Compass*, 15(8), e12583. <https://doi.org/10.1111/gec3.12583>
- Schulhof, V., van Vuuren, D., & Kirchherr, J. (2022). The Belt and Road Initiative (BRI): What Will it Look Like in the Future? *Technological Forecasting and Social Change*, 175, 121306. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2021.121306>
- Shahriar, S., Kea, S., & Qian, L. (2019). Determinants of China's outward foreign direct investment in the Belt & Road economies: A gravity model approach. *International Journal of Emerging Markets*. <https://doi.org/10.1108/ijoom-03-2019-0230>
- Shen, S., & Chan, W. (2018). A comparative study of the Belt and Road Initiative and the Marshall plan. *Palgrave Communications*, 4(1), 1–11. <https://doi.org/10.1057/s41599-018-0077-9>
- Standish, J. (2022). China's Belt And Road Focuses On New Eurasian Trade Routes Due To Ukraine War. *Radio Free Europe, Radio Liberty*. <https://www.rferl.org/a/china-ukraine-war-eurasian-trade-routes-russia-standish/31948987.html>
- Stent, A. (2020). Russia and China: Axis of revisionists? *Brookings Institute*, 1–2. <https://doi.org/10.1515/sirius-2020-2020>
- Strüver, G. (2017). China's Partnership Diplomacy: International Alignment Based on Interests or Ideology. *The Chinese Journal of International Politics*, 10(1), 31–65. <https://doi.org/10.1093/cjip/pow015>
- Sum, N. L. (2019). The intertwined geopolitics and geoeconomics of hopes/fears: China's triple economic bubbles and the 'One Belt One Road' imaginary. *Territory, Politics, Governance*, 7(4), 528–552. <https://doi.org/10.1080/21622671.2018.1523746>
- Summers, T. (2016). Thinking inside the box: China and global/regional governance. *Rising Powers Quarterly*, 1(1), 23–31. <https://risingpowersproject.com/thinking-inside-the-box-china-and-globalregional-governance/>
- The Economist. Corporate Network. (2019). *BRI beyond 2020. Embracing new routes and opportunities along the Belt and Road*. Baker McKenzie. <https://www.bakermckenzie.com/-/media/files/insight/publications/2019/china/bribeyond2020-v2.pdf?la=en>
- Thornton, S. A. (2020). China in Central Asia: Is China Winning the 'New Great Game'? *Global China*, 10. <https://doi.org/10.1515/9780804797641>
- Tinbergen, J., (1962). *Shaping the World Economy: Suggestions for an International Economic Policy*. Twentieth Century Fund, New York.
- Voelsen, D., & Schettler, L. V. (2019). International political authority: on the meaning and scope of justified hierarchy in international relations. *International Relations*, 33(4), 540–562. <https://doi.org/10.1177/0047117819856396>
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics*. Reading, MA: Addison-Wesley.

- Wigell, M. (2016). Conceptualizing regional powers' geoeconomic strategies: neo-imperialism, neo-mercantilism, hegemony, and liberal institutionalism. *Asia Europe Journal*, 14(2), 135–151. <https://doi.org/10.1007/s10308-015-0442-x>
- World Economic Forum (2017). China's \$900 billion New Silk Road. What you need to know, June 26, <https://www.weforum.org/agenda/2017/06/china-new-silk-road-explainer/>.
- Xiao, L., & Junjiu, L. (2018). Restructuring China's Geopolitical and Geoeconomic Strategy under the Belt and Road Initiative. *China Economic Transition*, 1(1), 36–49. <http://dx.doi.org/10.1142/S2591729318500153>
- Yan, W., Wang, Z., Cao, H., Zhang, Y., & Sun, Z. (2021). Criticality assessment of metal resources in China. *Iscience*, 24(6), 102524. <https://doi.org/10.1016/j.isci.2021.102524>
- Yunling, Z. (2016). China and its neighbourhood: transformation, challenges and grand strategy. *International Affairs*, 92(4), 835–848. <https://doi.org/10.1111/1468-2346.12653>
- Zakaria, F. (2020). The new China scare: Why America shouldn't panic about its latest challenger. *Foreign Affairs*, 99(1), 51–69. <https://jclibrary.librarymarket.com/sites/default/files/2020-04/Zakaria-NewChinaScare.pdf>
- Zeng, J. (2019). Narrating China's belt and road initiative. *Global Policy*, 10(2), 207–216. <https://doi.org/10.1111/1758-5899.12662>

Függelék

A partnerjellemző-változók és forrásaik

- (1) A partnerország piaci (vonz)ereje (*market potential*), amelyet a nominális GDP (USD, 2019) és a Kínától való távolság hányadosaként definiálunk. Az előbbi forrása a Word Development Indicators, az utóbbié pedig a CEPII.
- (2) Nem kevésbé gondoljuk fontosnak a partnerország geopolitikai potenciálját, amelyet a katonai kiadások (SIPRI, Military Expenditure Database 2021) és a Pekingtől való távolság hányadosaként számítunk.
- (3) Kiemelkedően fontos a partnerország kínai szempontból vett természeti erőforrás-potenciálja, amelyet az adott kitermelő országnak a kőolaj- és földgáz, illetve 5 kiemelt fém világtermelésben való részesedésének és a kínai felhasználásban való százalékos hányadának szorzatával véltünk megközelíthetőnek. (Források: <https://welldatabase.com/> ; <https://www.usgs.gov/centers/national-minerals-information-center/lithium-statistics-and-information>; <https://pubs.usgs.gov/periodicals/mcs2020/mcs2020-cobalt.pdf> ; <https://investingnews.com/daily/resource-investing/>; [https://www.cell.com/iscience/pdf/S2589-0042\(21\)00492-2.pdf](https://www.cell.com/iscience/pdf/S2589-0042(21)00492-2.pdf);)
- (4) A bilaterális kereskedelemben érdeminek gondoltuk, hogy az adott partner külkereskedelme mennyire függ Kínától (kínai export+import/partner összes export + import). (Forrás: UN Comtrade Statistics)